

ההוא ארמאה – הנכרי שאכל קרבן פסח

פסחים (ג):

וע"י עוד –

יחזקאל (א' ג'), וברש"י עד " ... בארץ"
רמב"ם הל' רוצח (פ"י ה"א) – עפ"י ירושלמי סוטה (פ"ט
ה"א)
[ספר המצוות להרמב"ם (מצוות עשה קנ"ג)]
רמב"ם הל' סנהדרין (פ"ד ה"ו) – עפ"י סנהדרין (יד):
✧ מהו הקושי העולה מכל המקומות הללו?

ותמצא יישוב –

גמרא הוריות (ג), "אמר רב אסי ... לא איקרי
קהל", וב"רש"י" שמה
פירוש המשניות לרמב"ם – בכורות (פ"ד מ"ג)
[נחל איתן לגר"ח קניבסקי (סי' א' ס"ק א')]
✧ ואיך תוכל ליישב עפ"י גמ' הוריות?

וע"י עוד –

רדב"ז ואור שמח – על רמב"ם הל' סנהדרין הנ"ל
ירושלמי הוריות (פ"א סוף הל' ב')
משנה למלך על הרמב"ם הל' קרבן פסח (פרק א' הלכה א')
– מצויין במסורת הש"ס למוס' (ד"ה מאליה)

ג

תמצא יישוב אחר לגמרי –

שו"ת מוהר"ץ חיות (סי' ב' אות ה')
✧ מהו יסודו הנפלא של מהר"ץ חיות?
✧ מהו הן (מקצת) ראיותיו?
✧ חזרו אל הקושיות מריש סוגיין – כמה נתיישבו עפ"י
דברי מהר"ץ חיות?

א

זוא נעיין בסיפור נפלא –

המשך הגמרא (ג):, "ההוא ארמאה ... פרוסה
בירושלים"
✧ מהו ה'ג' קושיות גדולות (לפחות!) על הסיפור?

(א) תוס' (ד"ה ואנא)

וניתן לדלג (can skip) "אך יש ... ישראל אני"

(ב) ספר החינוך (מצוה י"ד)

מנחת חינוך (שם אות ב'),

- ריש ד"ה והנה, עד " ... המאכיל"

- ד"ה ולכאורה

- [ד"ה עוד]

[סמ"ג (= ספר מצוות גדול) לאו שנ"ד]

(ג) תוס' (ד"ה מאליה)

ב

במוס' (ד"ה מאליה):

✧ מהו הן שתי הקושיות שבמוס'?

✧ מהו הן שני המירוצים לקושיא השנית?

✧ ומה קשה לך על תירוצי השני? וע"י –

משנה קידושין (לו: – לז):

גמרא (שם), עד " ... אלא בארץ"

✧ עפ"י מה שלמדת בקידושין, מה קשה לך במוס' הכא?

רדב"ז הלכות סנהדרין (שם)

וכל א"י וכו'. אע"פ שלא החזיקו זה עולי צבל אע"ג דאינה כא"י לענין תרומות ומעשרות ולקצת דברים לענין מינוי סמוכים הכל הוא א"י וכן לענין הדר בא"י ולענין הנקצר זה ולשאר קדושת ארץ ישראל דינס שזה וכבר האריך בזה בעל ספר כפתור ופרח ע"ש:

אור שמח הלכות סנהדרין (שם)

שם: וכל ארץ ישראל שהחזיקו זה עולי מצרים ראויה לסמיכה:

פירוש אף ע"ג שלא החזיקו עולי צבל, ושם בטלה קדושת הארץ בבית שני, אעפ"י כן ראויה לסמיכה, וטעמו דחזינא לענין שיטתו רוב הקהל בהוראה עפ"י צ"ד דאמרו בהוריות דף ג' (ע"א) הלכו אחרי רוב יושבי ארץ ישראל, ע"ז אמר ר"ל בירושלמי (פסחים פ"ז ה"ו) להוראה הלכו אחר ישיבת ארץ ישראל, ואח"ז אמר ריב"ל להוראה הלכו מלבוא חמת עד נחל מצרים, וזה דקמ"ל דרק הני דכבשו עולי מצרים, ואעפ"י שבטלה קדושתן, דמאמנון עד נחל מצרים לא כבשו עולי צבל, כמבואר בהלכות תרומות פרק א', חזינא דסמיכת צ"ד לא תליא רק צמה שכבשו עולי מצרים, ומשו"ה לענין קרבן ג"כ תלוי בהן, ויעוין לקמן הי"א, ודוק:

פירוש המשנה לרמב"ם מסכת בכורות (פ"ד מ"ג)

וכבר ביארנו בתחלת סנהדרין שאין נקרא בית דין בסתם אלא סמוך בארץ ישראל, בין שהיה סמוך מפי סמוך או בהסקמת בני ארץ ישראל למנותו ראש ישיבה, לפי שבני ארץ ישראל הם אשר נקראין קהל, וה' קראם כל הקהל ואפילו היו עשרה אחדים, ואין חוששין למי שזולתם בחוזה לארץ כמו שבארנו בהוריות

תלמוד ירושלמי מסכת הוריות (פרק א' סוף הלכה ב')

רבי אמי בשם רבי שמעון בן לקיש להורייה הילכו אחר ישיבת ארץ ישראל ... רבי יהושע בן לוי לראייה הילכו מלבוא חמת עד נחל מצרים רבי תנחומא בשם רבי הונא טעמא דרבי יהושע בן לוי ויעש שלמה בעת ההיא את החג וכל ישראל עמו וגו'

ספר מצוות גדול לאוין (סימן שנ"ד)

[הזהירה צפרשת צא] שלא יאכל תושב ושכיר בפסח שנאמר (שמות יב, מה) תושב ושכיר לא יאכל בו, ותניא במכילתיה תושב זה גר תושב [ו] שכיר זה הגוי, ואומר שם ר' יצחק למה נאמרו והלא כתיב כל ערל לא יאכל בו (שם מה) וכל בן נכר (שם מג) לא יאכל בו אלא שאם הוא ערבי מהול או גבעוני מהול, שאינו ערל וגם שומר שבע מנות שקבלו עליהם בני נח שאינו בן נכר, יכול יאכל בו תלמוד לומר תושב ושכיר לא יאכל בו

יחזקאל (פרק א' פסוק ג')

היה היה דבר ה' אל יחזקאל בן בוזי הכהן בארץ כשדים על נהר כצר ותהי עליו שם יד ה':

רש"י שמחה

(ג) היה היה דבר ה' – אמרו רבותינו (מו"ק כה). היה כצר לפי שאין השכינה שורה על נביא בחוזה לארץ אלא ע"י ששרתה עליו תחלה בארץ

רמב"ם הל' רוצח ושמירת הנפש (פ"י הל' א')

אין דין עגלה ערופה נוהג אלא בארץ ישראל וכן בעבר הירדן.

רמב"ם הל' סנהדרין (פ"ד הל' ו')

אין סומכין זקנים בחוזה לארץ ואע"פ שאלו הסומכין נסמכו בארץ ישראל, אפילו היו הסומכין בארץ והנסמך חוזה לארץ אין סומכין, ואין צריך לומר אם היו הסומכין בחוזה לארץ והנסמכין בארץ, היו שניהם בארץ סומכין אותם אף על פי שאינו עם הסמוכים במקום אחד, אלא שולחין לו או כותבין לו שהוא סמוך ונותנין לו רשות לדון דיני קנסות הואיל ושניהם בארץ.

וכל ארץ ישראל שהחזיקו זה עולי מצרים ראויה לסמיכה.

תריח

שו"ת מהר"ץ

סימן ב

וידע ר"מ כי ע"ד טרם הגיעני מכתבו השני הראני מופלג אחד מק"ק ראוא, כי הן דברי הצ"ח והן קושייתי מבוארים בתוספי הרא"ש (יבמות ע"א ע"א) אההוא דפריך הש"ס לר"ע האי תישב ושכיר מאי עביד, לאתויי ערבי מהול, וגבעוני מהול וע"ז כ' הרא"ש, לאתויי ערבי מהול דלעכו"ם ערל לא אצטריך, דלא עדיף מערל ישראל, ורק על אלו שהן נימולין אצטריך קרא, ומכאן נ"ל דקרא אתי להזהיר לעכו"ם שלא יאכל את הפסח, דאי להזהיר לישראל שלא יאכלנו, אי"כ אפילו בעכו"ם ערל מצי לאוקמא, ומיהו דבר תימא הוא שלא מצינו אזהרה לעכו"ם ע"כ הרי כי מתחלה חישוב הרא"ש לפרש, דאזהרה דבן נכר לא יאכל על הנכרי, ואח"ז דחה מפני הקו אשר עוררתי למעלה דלא מצאנו בתורה בשום מקום שתזהיר את הנכרי על המצית:

ה והנה הן (רפ"ק דפסחים ג' ע"ב) בההוא ארמאי דקטלוהו מפני שאכל מן הפסח, ואיזה עונש מיתה יש כאן, ונ"ל דבר חדש כי בל"ז כל ענין הספור הזה מוקשה, א"י קשה קושיית התוס' מדוע לא עלה ר"י, בן בתירא לירושלים להקריב הפסח ב"י צריכינן לומר דריב"ב האריך ימים מאד דכאן ראינו דהיה בזמן המקדש, ומצינו דבירך לאביו לשמואל שהיה בזמן רבינו הקדוש שיזכה לבן כשמואל הרמתי, עיין סדר הדורות אות אבא, וחי לפ"ז לכל הפחות יותר מן שתי מאות שנה ע"ש, לכן נ"ל דמעשה זו היה הרבה שנים אחר החורבן, ולא היה שוב החיוב על איש ישראל להקריב הפסח, וכך הראיתי בספרי עטרת צבי, כיון דק"ל מקריבין אע"פ שאין בית, ואוכלין קדשים בירושלים אע"פ שאין חומה, (מגילה י' ע"א זבחים ס"ב ע"א) לכן נהגו הרבה חכמים לעלות לרגל אחר החורבן, והבאתי דברי הרב כפתור ופרח להרב ר' יצחק בן ר' משה הפרחי פ"ו, כי ר' חיים כהן עלה לירושלים שנת י"ז לאלף הששי, ואמר שרוצה להקריב קרבנות צבור שמה, דקדושת מקדש לעולם עומדת ע"ש, ומכ"ש בזמן התנאים אשר דרו בא"י, או בבבל

הסמוך לא"י, לא נמנעו הזרזים מלעלות לרגל, עיין (נדריים כ"ג ע"א) מעשה באחד שהדיר את אשתו מלעלות לרגל, ובא לפני ר' יוסי ומצא פתח לנדרו, ור' יוסי סתם הוא בן חלפתא (בי"ק ע' ע"א) והי' בזמן ר' יהודא ור' שמעון (שבת ל"ב ע"ב) תלמיד ר' עקיבא זמן מאוחר מן חורבן ביתר, שהיה נ"ב שנה אחר חורבן הבית בירושלים, ועיין מדרש קהלת פיסקא שלח לחמך, וז"ל ר' אלעזר בן שמוע הוי מטייל על כף ימא רבא, אתא ענתא דישראל סלקין לרגלא לירושלים ע"ש, וידענו דר"א בן שמוע היה תלמיד ר' עקיבא (יבמות ס"ב ע"ב) הרבה שנים אחר החורבן, וכן מצינו הרבה פעמים בש"ס שהייה ג' רגלים (יבמות קכ"ב ע"א ע"ז נ"ו ע"ב חולין מ"ח ע"א):

ובפרט הראיתי שמה ג' ראיות דבזמן ר"ג דיבנה שהיה אחר החורבן, הקריבו הפסח בירושלים א"י אמרינן (פסחים ע"ד ע"א) אמר ר"ג לטבי עבדו צא וצלי עלי הפסח, וידענו דר"ג אדונו של טבי, היה נכד ר"ג הזקן ובזמן ר"י ור"ע וראבי"ע (בר' כ"ח ע"א ב"ק ע"ד ע"ב), והיה בחורבן ביתר המאוחר לחורבן ירושלים, ומ"מ הקריב הפסח, ב"י מצינו דר"ג כתב ג' אגרות ובאחת מהן לאחינו בני גלות בבל, מהודענא לכם דהטלאים רכים זומן האביב לא בא ועברו השנה (סנהדרין י"ג ע"ב), ושם אמרו דזה היה ר"ג דיבנה אשר עברו אותו מנשיאתו ע"ש, ובכ"ז עבר השנה מפני הטלאים שהיו עדיין רכים ואינם ראויים לקרבן פסח ועיין ח"י הר"ן שם, ג') (מצינו פסחים קט"ו ע"ב) רבן גמליאל אומר כל שלא אמר ג' דברים בפסח לא יצא ידי חובתו, אלו הן פסח מצה ומרור, ועיין רש"י ורשב"ם שצריכים להשמיע סיבת הדברים אשר נוהגים בליל פסח, וע"כ שהיו נוהגים או בקרבן פסח והצריכו לבאר הסיבה, דאל"כ למה לי' להזכיר ענין שאינו נהוג, וכן מבואר ברשב"ץ מאמר אפיקומן דבזמן ר"ג דהיו נוהגין בעשיות הפסח, אמר פסח על שום שפסח, אכן אצלנו אשר כבר נתבטל הפסח מכל וכל, קבעו האחרונים במטבע

שֵׁרֵת מֵהֶרֶץ

סִימָן ב ג תריט

הגדה ליל פסח פסח שהיו אבותינו אוכלים בזמן שבת המקדש קיים ע"ש: וע' עוד (תוס' נדה ו' ע"ב) ד"ה בשפחתו של רבן גמליאל, דיכול להיות שזה היה ר"ג דיבנה ע"ש, ואפילו הכי מוקי הש"ס שם דמיירי מתרומת לחמי תודה, ראינו דגם הקרבת התודה עם הלחם היה נהוג בימיו ע"ש:

וּגַם נודע לנו מסופרי העמים, כי הקיזור יוסטיניאן גזר על ישראל, שלא ישחטו את הפסח ביד בניסן, העובר יקנוס בקנס עצום, והנה להחמקים האחרונים כותבי קורות העתים היה ענין הגזירה הלזו לפלא בעיניהם, אחרי כי ממשלת הקיזור יוסטיניאן, היתה בערך חמש מאות שנה אחר החורבן, אולם לפי המבואר למעלה אחר שהדין כי קדושה ראשונה קדשה לשעתה ולעתיד לבא, הנה לא נמצאו בני עמנו, להתנהג בדרך התנאים שהיו דור ראשון אחר החורבן, מלעלות לרגל ולהקריב שמה, קרבנות חובה, ובפרט קרבן פסח, ואולם עשו זאת בסתר, מפני שהיו יראים מן הממשלה, ובפרט אחר חורבן ביתר ע"י אנדריאנוס הכבידו בעול עלינו וחרש טורנוסרופוס את מקום ההיכל, ולא הניח לאיש ישראל שיקרב לירושלים ולא לתחום ירושלים עד סמוך ג' פרסאות, והסיב לה שם אחר, עליא קאפוטולא, והעמיד צלם במקום המקדש, ומפ"ז לא עלו להקריב פסח רק בסתר, מפני הסכנה הפרושה על המקריב שמה, והנה ר"י בן בתירא אשר היה בזמן ר' יהושע ור' אליעזר פ"ק דתענית וע' (פסחים מ"ד ע"א במשנה) דור ראשון אחר החורבן, אי"כ כיון שנחרב המקדש והיה ג"כ סכנה לעלות שמה, לכן לא עלה ולא רצה להבניס עצמו בסכנה, וההוא ארמאא שהלך לירושלים היה כונתו למען יוכל לדעת הנהגת עם ישראל על נכון, ולספר אח"כ למלך כי עוברים על פקודתו, ומיד שנודע לבני ירושלים כי איש נכרי מתחפש בנימוסי היהודים, ונודע להם ג"כ כבירור כי כונתו להרע לכלל ישראל, ומפ"ז קטלוהו, ומטעם מוסר והבא להורגך השכם להורגו, וזה אמת לדעתי:

ידידו צבי הירש חיות.

סִימָן ג

שְׁלוֹם וברכה ורב טוב לכבוד ידידי המופלג
החריף השלם במעלות כש"ת מה'
יצחק צבי המכונה איזיק הירש ווייס מק"ק
מעזעריטש גדול במדינת מעהרין:
א מ"ש רומ' להתעורר על מ"ש בספרי תורת
נביאים דלא ידעתי המקור לדברי
רבינו ספ"ז מהלכות סנהדרין, דגזירת הכתוב
שאינו ביד ממתין ולא מלקין על פי עצמו, וכי
רומ' כי דבריו מבוארים (סנהדרין פי ע"ב)
דאמרו שם ושאר חייבי מיתות בעדה ועדים
והתראה ע"ש, הנה גם אנכי ידעתי זאת, רק
עיקר הקו' אנה מצא רבינו זאת במקרא, וחתרתי
למצוא כן מגופא של התראה אשר היא תנאי
ראשי לעונש מיתה, ואח"ז הבאתי דברי ירושלמי
סנהדרין, דמיתת עכן היתה ע"פ הודאת עצמו,
וא"ל עכן ליהושע למדתני ע"פ שנים עדים
יקום דבר ע"ש, והנה מה מאד שמחתי כי אחר
איזהו שנים בשעת הסדרת הגהותי על הש"ס
מצאתי דברי הרמב"ם מבוארים בתוספתא רפ"א
מסנהדרין, ר' יהודא אומר הוא שהתודה בעצמו
פטור, דכתיב לענות בו סרה, שיתרה
בו אחרים, ולא שיתודה בעצמו ע"ש,
ולמרן נעלם המקור בזה, ומ"ש רומ'
דמ"מ אין ראיה מקרא דנוכל לומר דבאמת
היכא דאומר דהרג בפני שנים ובהתראה, נהרג
ע"פ עצמו, נעלם מעיניו שיטת רש"י (מכות ה'
ע"א) סוגיא דבאו שני עדים ואמרו בחד בשבת
הרג הנפש, ובאו אחרים ואמרו בחד בשבתא
עמנו הייתם, רק בשני בשבת או ערב שבת הרג,
העדים נהרגין דבעידנא דאסהדי גברא לאו
בר קטלא, פרש"י משום דלא העידו עליו בכ"ד
ואי הוי אתא והודה היה פטור ע"ש הרי מב'י
שיטת רש"י דבהודה בעצמו פטור גם ממיתת
ושה לדין קנס דמודה מפי עצמו פטור ואיך
יפרנס רש"י דברי התוספתא דמבואר דהוא
שהתודה בעצמו פטור מקרא דלענות בו סרה.